

Ladislav Fuks (1923 – 1994): Spalovač mrtvol (1967)

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, literárněhistorický kontext, umělecký směr / tvůrčí skupina, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

B. 1. Doba a místo (děje);

2. Kompozice;

3. Hlavní postavy a jejich charakteristika;

4. Námět, témata, hlavní motivy;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti;

„Pan Janáček se dívá na tu naši milou něžnou tabulku,“ usmál se pan Kopfrkingl, zatímco v rádiu začal zpívat pěvec Mefistovu kavatinu z Gounodova Fausta a Markétky, „asi nevíte, co ta tabulka značí. Tak to je, pane Janáček, jakýsi náš jízdni řád smrti,“ řekl. „Vy máte rád elektriku, stroje, fyziku, pane Janáček, to má budoucnost, svět má ovládnout automatizace. Já osobně mám různé automaty a mechanismy rád, i když o tom moc nemluví. Možná, že i tenhle jízdni řád smrti bude jednou ještě víc zautomatizován, zmechanizován než dosud,“ pan Kopfrkingl vstal a sňal tabulku ze zdi, zatímco v rádiu zpíval stále Mefisto, „více než dosud a pak to půjde všechno ještě lépe a rychleji. Ono se to zdá napohled složité,“ pan Kopfrkingl se usmál ke stolu, „ve skutečnosti to však tak složité není. Tahle čísla značí čísla pohřbů,“ ukázal a prsten na ruce se mu blýskl, „tahle dobu obřadů v síni, tato čísla značí první a druhé žároviště a tato dobu proměny. Jsou v tom i čekací doby na slepé koleji, při dvou žárovištích nemohou být jiné. Kdyby bylo jen jedno žároviště, jak tomu je leckde ve venkovských městech, třeba v Chrudimi u Slatiňan, vzrostla by čekací doba na slepé koleji až na několik hodin. Při dvou žárovištích vzroste nanejvýš na třicet minut. Kdybychom měli žároviště tři, čekací doba by odpadla vůbec. Slepých kolejí by vůbec nebylo třeba. Všichni z obřadní síně by šli rovnou... Smrt,“ pan Kopfrkingl ukázal na tabulku a prsten na ruce se mu opět blýskl, „smrt je jediná jistota, kterou člověk v životě má, kromě jistoty, že zemře, není nic v životě člověka jistého, a tak je třeba to, co po ní následuje, dobře připravit a vybavit. To právě splňuje žeh. Pohřeb žehem je výhodnější než pohřeb do země,“ řekl pan Kopfrkingl, zavěšuje tabulku zpět na zeď. „Právě proto, že je více automatický a mechanický, urychluje proces návratu v prach, z něhož člověk vzešel, a tím vlastně pomáhá bohu. Ale hlavně pomáhá samotnému člověku. Smrt osvobozuje člověka od bolesti a utrpení,“ pohlédl na Jana Bettelheima, „odstraňuje zeď, která ho za života obklopuje a brání mu v rozhledu, osvěcuje ho. Pohřbu žehem se, drahé děti, nebojte,“ pan Kopfrkingl se jemně usmál a všichni se zasmáli po něm, „tohle je kavatina Mefista z Gounodova Fausta, už končí,“ ukázal na rádio.

II. Nebeletristický text:

A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;

B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Spalovač mrtvol je český film režiséra [Juraje Herze](#) z roku [1968](#), natočený podle [stejnojmenné novely Ladislava Fukse](#). Jedná se o hororovou černou komedii, která je svým vyzněním řazená k následovníkům filmů [německého expresionismu](#) a k filmům [české nové vlny](#). Film byl za Československo navržen na [Oscara](#) v kategorii Nejlepší cizojazyčný film za rok 1969, do nominačního výběru se ale nedostal.^[1] Na katalánském mezinárodním festivalu byl za ztvárnění hlavní role oceněn [Rudolf Hrušínský starší](#) a za nejlepší kameru [Stanislav Milota](#).^[2] Na serveru [ČSFD](#) je hodnocen jako nejlepší český film všech dob.^[3]

Druhý text je internetová recenze; jaké jsou silné i slabé stránky tohoto publicistického žánru, který vlastně vytvářejí amatéři? Sledujete takové recenze, Pokuste se najít – i jen se znalostí knížky, ne filmu – důvody pro vysoké ocenění díla. Jaké skryté významy má úryvek z novely?

Ladislav Fuks (24. 9. 1923 Praha – 19. 8. 1994 Praha)

Český spisovatel, autor próz laděných psychologicky a historicky.

Ladislav Fuks pocházel z rodiny přísného **policejního úředníka** a prožil **pochmurné dětství i dospívání**, v němž byl ovlivněn rodinnou atmosférou, vypuknuvší Druhou světovou válkou i společenskou nepřijatelností své homosexuality (navíc se střetávající s jeho katolickým náboženským založením). Obzvláště intenzivně vnímal aktuální tragický příběh **Židů**, neboť se s nimi cítil svým osudem spřízněn. Vystudoval gymnasium (1942) a po válečné přestávce **Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy** (obory mj. psychologie a dějiny umění, absolvoval 1949). Pracoval v oboru **památkové péče** (v západočeském zámku Kynžvart, jenž kdysi patřil rakouskému kancléři Klemensi Metternichovi) a pak v Národní galerii v Praze: tehdy získal mnohé detailní historické znalosti. Publikoval řadu populárněnaучných článků (zejména v časopise *Za krásami domova*).

Beletristické práce – nejprve povídky – začal Fuks uveřejňovat v r. 1959. Ve své tvorbě se soustředil na **téma úzkosti člověka ohrožovaného nesvobodou a násilím**. Mezi **hlavními postavami** Fuksových próz se často vyskytují citliví lidé, kteří ve střetu se zlem sebeobraně ustupují až k hranicím duševní choroby (leckde tu můžeme najít autobiografické rysy). Líčení reálných událostí je prostoupeno **sný, iluzemi a halucinacemi**. Člověk se stává pokřiveným, až **groteskním zrcadlem světa** doléhajícího na jedince **rafinovanou krutostí**.

V r. **1963**, tedy relativně pozdě, neboť jako již čtyřicetiletý, Fuks publikoval svou první knížku – novelu **Pan Theodor Mundstock** (odehrává se za německé okupace v Praze, hlavní postavou je stárnoucí Žid připravující se na očekávanou deportaci do nacistického koncentračního tábora). Knížka se okamžitě stala velmi oceňovaným dílem i v evropském měřítku.

V r. 1964 se Fuks nečekaně oženil s bohatou Italkou Giulianou Limitiovou, prominentní členkou Italské komunistické strany (ke svatbě, jež se uskutečnila v katedrále v Miláně, poslal novomanželům blahopřání i papež Pavel VI.). Fuks uzavřel manželství zřejmě ve snaze dosáhnout – v době, kdy československý komunistický režim zabraňoval občanům ve svobodném cestování na Západ – legální cestou vystěhování do ciziny. Plán však nevyšel, poněvadž manželství pochopitelně velmi brzy ztroskotalo.

Fuks se stal jednou z příznačných československých **osobností liberálních 60. let 20. století**; jeho pražský byt, naplněný mj. sbírkou bizarních exponátů po vzoru Metternichova kynžvartského kabinetu kuriozit, byl oblíbeným místem setkávání pražské gay komunity mezi umělci. Po obsazení Československa sovětskou armádou v srpnu 1968 však Fuks přitakal nové, kolaborantské vládě. Poslední léta svého života strávil jako osamělý podivín, jehož zdravotní stav se rychle zhoršoval.

O Fuksově životě napsal novelu Jan Poláček: ta tvoří první část jeho knihy *Příběh spalovače mrtvol* (2013).

Některá díla:

Novela Pan Theodor Mundstock (1963; z doby německé okupace Českých zemí; rychlý mezinárodní úspěch);

Romány Spalovač mrtvol (1967; o zaměstnanci krematoria, který v předvečer Druhé světové války dospěje k poznání podobnosti své profese s cíli nacismu; film 1968: režie Juraj Herz, v hlavních rolích Rudolf Hrušínský a Vlasta Chramostová, film bývá někdy označován za nejlepší český film všech dob), **Pasáček z doliny** (1977; z poválečného slovenského venkova); **Vévodkyně a kuchařka** (1983; z Vídně před První světovou válkou);

Volná trilogie (pojednávající o německé okupaci za Druhé světové války a o událostech souvisejících, knihy jsou spojeny postavou mladíka Michala): **povídkový soubor Mí černovlasí bratři** (1964), **román Variace pro temnou strunu** (1966), **román Obraz Martina Blaskowitze** (1980);

Povídkový soubor Smrt morčete (1969);

Psychologická detektivka Příběh kriminálního rady (1971);

Bizarní pohádkový horor Myši Natalie Mooshabrové (1972).